

NHÂN VẬT TRUNG TÂM TRONG NHIẾP ẢNH HIỆN NAY

◆ TRẦN QUỐC DŨNG

Trong giai đoạn lịch sử và phát triển xã hội gần đây của đất nước, cùng với nhiều loại hình văn hóa nghệ thuật khác, nhiếp ảnh luôn xác định đối tượng tiêu biểu để phản ánh, trong đó nhân vật trung tâm là trọng tâm. Việc xác định và thể hiện nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh được hình thành trước hết căn cứ vào ý nghĩa, vai trò cũng như những sự kiện chính diễn ra trong giai đoạn đó; công tác định hướng của các cơ quan quản lý văn học, nghệ thuật; cảm nhận chính trị-xã hội và năng lực sáng tạo nghệ thuật của những người trực tiếp cầm máy.

1. Nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh giai đoạn kháng chiến

Nhiếp ảnh trong giai đoạn này, nhân vật trung tâm trước hết được tôn vinh là Chủ tịch Hồ Chí Minh. Mỗi thời kỳ có nhiệm vụ và sứ mạng riêng, để hoàn thành nhiệm vụ đó, nhiều tầng lớp, nhiều giới, nhiều lực lượng đã được Đảng tập hợp (sau đây gọi tắt là lực lượng). "Lõi" của lực lượng được thể hiện trong nhiếp ảnh là nhân vật mang tính tiêu biểu về chính trị-xã hội và nghệ thuật, có sức hút, góp phần tạo động lực vận động quần chúng và xã hội phát triển. Như vậy có thể hiểu, nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh là hình ảnh những tập thể hay nhân vật đại diện tiêu biểu nhất trong giai đoạn đó, có khả năng thu hút và tác động

tích cực đến quần chúng trong từng lĩnh vực, từng lực lượng xã hội hoặc cao nhất là trong phạm vi toàn xã hội, khắp cả nước.

Trở lại với quá khứ hào hùng của dân tộc trong những năm kháng chiến chống ngoại xâm, nhiếp ảnh đã ghi lại vô vàn những bằng chứng lịch sử vô giá bằng ảnh về tinh thần đấu tranh bất khuất của dân tộc Việt Nam, về lãnh tụ Hồ Chí Minh, về những người anh hùng đã ngã xuống và cả những người bình dị thầm lặng lao động, hiến dâng cả cuộc đời cho đất nước, cho dân tộc. Một vài tác phẩm ảnh tiêu biểu về nhân vật trung tâm trong giai đoạn này có thể kể đến: *Bác bắt nhịp bài ca kết đoàn* của nghệ sĩ Lâm Hồng Long – nguyên phóng viên nhiếp ảnh của Thông tấn xã Việt Nam, người đã được trao Giải thưởng Hồ Chí Minh; *O du kích nhỏ* của nghệ sĩ nhiếp ảnh Phan Thoan – người được trao giải thưởng Nhà nước, hay *Nụ cười chiến thắng* (dưới thành cổ Quảng Trị) của nghệ sĩ Đoàn Công Tính – nguyên phóng viên chiến trường báo Quân đội nhân dân... Những hình ảnh mang tính đại diện trên phản ánh cao độ tính chính trị-xã hội và cả tính nghệ thuật cao trong nhiếp ảnh.

Với tinh thần yêu nước luôn thấm đượm trong máu những người cầm máy, nhân vật trung tâm được thể hiện rất rõ nét. Tuy nhiên, một yếu tố khách quan cần nhìn nhận,

Bác bắt nhịp bài ca Kết đoàn (Ảnh: Lâm Hồng Long)

đó là đại đa số trong số họ là những phóng viên ảnh chuyên nghiệp và bán chuyên nghiệp công tác tại các cơ quan thông tấn (như Thông tấn xã Việt Nam), báo chí, cơ quan văn hóa các tỉnh/ thành phố. Dưới sự định hướng tập trung, nhân vật trung tâm được xác định và thể hiện rất rõ ràng. Đó là những người chiến sĩ cầm súng ra trận, sẵn sàng hi sinh vì Tổ quốc, những lực lượng hậu tuyến như: thanh niên xung phong, dân quân tự vệ, công nhân, nông dân ngày đêm hăng say sản xuất... tất cả cho tiền tuyến, tất cả cho chiến thắng.

Trong thời gian khó khăn về mọi mặt này, những người cầm máy tự do trong đó có những nghệ sĩ nhiếp ảnh là rất ít. Đời sống kinh tế khó khăn, máy ảnh, trang bị buồng

tối, phim và giấy ảnh đều rất quý hiếm. Hơn nữa, trong giai đoạn thời chiến, thật không dễ dàng cho ai muốn chụp những kiểu ảnh đơn thuần mang tính nghệ thuật với những chủ đề khác. Nếu có, họa chăng là nét đẹp cuộc sống, tình yêu thời chiến. Chính vì những lý do cả chủ quan lẫn khách quan, nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh giai đoạn này được khắc họa rất tập trung, góp phần hiệu quả phục vụ đường lối văn hóa, văn nghệ của Đảng trong sự nghiệp kháng chiến chống ngoại xâm của dân tộc.

Hòa bình lập lại, đất nước chuyển sang giai đoạn xây dựng kinh tế, bảo vệ chủ quyền đất nước và hội nhập quốc tế. Nhiệm vụ chính thay đổi dẫn đến đối tượng thể hiện trong sáng tác nhiếp ảnh cũng thay đổi và tất nhiên, nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh cũng được xác định, xây dựng phù hợp. Trong thực tế, quá trình xác định nhân vật trung tâm cần thời gian và phải trải qua những tìm tòi trải nghiệm, cả đối với các cơ quan quản lý và những người trực tiếp cầm máy sáng tác. Song song với nhiệm vụ bảo vệ chủ quyền đất nước, đặc biệt là biển đảo, sự nghiệp phát triển kinh tế xã hội và hội nhập quốc tế đã tác động rất lớn, yêu cầu hoạt động nhiếp ảnh phải liên tục đổi mới, bám sát để thích ứng. Trong giai đoạn này, có nhiều yếu tố chủ quan và khách quan tác động đến nhiếp ảnh.

2. Những yếu tố tác động đến nhiếp ảnh trong giai đoạn mới

Trong giai đoạn mới, nhiếp ảnh chịu tác động của nhiều yếu tố tạo nên sự dịch chuyển nhân vật trung tâm. Có thể điểm đến một số yếu tố cơ bản tác động cả tích

cực lẫn tiêu cực đến nhiếp ảnh trong giai đoạn mới, đó là:

Nhân vật trung tâm có ảnh hưởng tầm cao và rộng khắp trong cả nước chưa rõ nét và chưa nổi bật như trong giai đoạn trước. Thời gian đầu sau khi hòa bình được lập lại, vai trò của nhiếp ảnh có phần mờ nhạt hơn so với giai đoạn trước do chưa xây dựng được vững chắc hình tượng nhân vật trung tâm. Nhân vật trung tâm đổi mới theo hướng đa dạng, phong phú và rộng khắp hơn (trước đây, hình ảnh những người chiến sĩ cầm súng bảo vệ Tổ quốc là chủ đạo thì nay có cả những công dân ưu tú trong khắp lĩnh vực công nghiệp, khoa học kỹ thuật, nông lâm ngư nghiệp, giáo dục, văn hóa nghệ thuật ..., từ đó có thể phát hiện để xây dựng nhân vật trung tâm).

Ở góc độ nào đó, hình như những cống hiến của ngành nhiếp ảnh nói chung và những người nghệ sĩ nhiếp ảnh nói riêng chưa được đánh giá trọn vẹn. Đây là điều khiến nhiều người, nhất là các vị lão thành trong ngành băn khoăn. Đó là nhiếp ảnh vẫn chưa được Nhà nước công nhận để "sánh vai" với một số ngành nghệ thuật khác, mà biểu hiện rõ nhất là các nghệ sĩ dù có công với cách mạng, được trao những giải thưởng cao quý như Giải thưởng Hồ Chí Minh, Giải thưởng Nhà nước nhưng chưa ai được phong danh hiệu Nghệ sĩ ưu tú, Nghệ sĩ nhân dân. Nghệ sĩ nhiếp ảnh lâu nay vẫn phải tự bằng lòng với những danh hiệu "tự phong" trong nội bộ Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam, đó là A.VAPA. E.VAPA là danh hiệu "theo nguyên mẫu" của tổ chức nhiếp ảnh nước ngoài FLAP. Tại

sao khi vị thế của đất nước ngày càng được nâng cao trên trường quốc tế, một tổ chức chính thống của nền văn học, nghệ thuật Việt Nam phải trao cho các hội viên của mình danh hiệu "rập khuôn" theo một tổ chức phi chính phủ nước ngoài? Phải chăng điều này phần nào đang làm những người cầm máy cảm thấy kém phần khởi khi thực hiện nhiệm vụ xã hội của nhà nước và nhân dân giao phó?

Nhiếp ảnh trong đời sống chính trị xã hội và văn hóa nghệ thuật ngày càng được xã hội hóa rõ rệt. Nhiếp ảnh không còn là sân riêng của những người cầm máy chuyên nghiệp, của các phóng viên viên như giai đoạn trước... Cùng với điều kiện sống dần được nâng cao, nhiếp ảnh dần trở thành niềm đam mê nghệ thuật khá phổ biến. Niềm đam mê này nay đã trở thành công cụ hữu ích để người cầm máy thể hiện phần nào góc nhìn mang tính trách nhiệm xã hội của họ. Mặc dù dần được xã hội hóa, tính phổ cập của nhiếp ảnh ngày càng cao nhưng đó mới chỉ là điều kiện cần, còn để phát hiện và xây dựng những nhân vật trung tâm vẫn đòi hỏi phải có sự định hướng của các cơ quan quản lý và sự cảm nhận nhạy bén tinh tế về chính trị xã hội và nghệ thuật, cũng như góc nhìn chuyên nghiệp của người cầm máy - đây chính là điều kiện đủ.

Đời sống kinh tế văn hóa ngày càng cao, nhu cầu hưởng thụ văn hóa nghệ thuật ngày càng phát triển, thúc đẩy sự ra đời của nhiều loại nghệ thuật trong nhiếp ảnh. Nếu như trong giai đoạn trước, loại ảnh thời sự-nghệ thuật luôn giữ vị trí độc tôn thì sau này, nhiều loại khác đã được nảy sinh và phát

triển mạnh mẽ như phong cảnh, chân dung, sinh hoạt đời sống, ý tưởng, tĩnh vật... và gần đây nhất là chụp từ trên cao sử dụng fly-cam. Tôn trọng và khuyến khích sự phát triển của các loại hình nghệ thuật nhiếp ảnh nhưng trong thực tế giữa các loại hình vẫn có sự cạnh tranh nhất định. Chúng ta không loại trừ khả năng một loại hình nào đó có thể phát triển tới mức làm "lệch hướng" chủ đạo của loại hình khác. Chính vì vậy, trong quá trình phát triển, luôn cần có sự nhạy bén của các cơ quan quản lý nhiếp ảnh.

Chi khoảng gần 20 năm gần đây, khi máy ảnh kỹ thuật số và những phần mềm xử lý ngày càng giúp ích đắc lực cho người cầm máy tạo ra hình ảnh chất lượng hơn, đẹp hơn thì sự lạm dụng kỹ thuật đặc biệt trong xử lý ảnh đã khiến nhiếp ảnh phải trả giá khi người cầm máy chụp hoặc "chế" ảnh theo suy nghĩ chủ quan, làm lệch lạc thực tế, chấp ghép ảnh, cường điệu quá mức khiến tác phẩm sai lệch với thực tế. "Vấn nạn" đó luôn làm đau đầu Ban Giám khảo các cuộc thi và nguy hại hơn cả, đó là tạo ra sự nghi ngờ về các tác phẩm nhiếp ảnh nói chung. Thời gian qua, có nhiếp ảnh gia chiến trường kỳ cựu trong thời gian kháng chiến của chúng ta đã bị giới phóng viên chiến trường quốc tế phê phán vì dùng phần mềm xử lý "chế" một tác phẩm cho hoàn mỹ hơn.

Trong công tác định hướng sáng tác, để khuyến khích tính sáng tạo nghệ thuật trong nhiếp ảnh cũng như bảo đảm tính trung thực vốn là bản chất của nhiếp ảnh, các cơ quan quản lý văn học nghệ thuật, Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam, Ban tổ chức các cuộc thi ảnh cần phân biệt để quy

định rõ mảng ảnh nào tác giả được phép và mảng ảnh nào không được phép xử lý chấp ghép, can thiệp.

Song song với sự phát triển kinh tế chung của đất nước và hội nhập quốc tế, sự trao đổi, giao lưu trong nhiếp ảnh đã tạo cơ hội tuyệt vời, góp phần quan trọng trong việc giới thiệu đất nước, con người Việt Nam ra thế giới và ngược lại. Tuy nhiên quá trình này cũng tạo ra những hệ quả phụ cho một số người mà cụ thể là tâm lý chạy theo, sáng tác "chiều" theo góc nhìn xã hội, thị hiếu và "gu" thẩm mỹ Phương Tây, không phù hợp với bản sắc văn hóa dân tộc Việt Nam. Đã có thời gian, nhiều nhiếp ảnh gia đoạt vô số giải quốc tế nhưng chính xu hướng đó đã làm Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam phải xem xét lại giá trị của những giải quốc tế để thống nhất, giải "nội" có giá trị hơn giải "ngoại", điểm "nội" cao hơn điểm "ngoại" khi xét kết nạp hội viên.

Nền kinh tế đất nước phát triển theo hướng thị trường đã tác động không nhỏ đến tâm lý sáng tác khiến một số người cầm máy nghiêng về các cuộc thi nhằm đoạt giải cao có giá trị bằng tiền. Điều này không có gì đáng phê phán vì phần thưởng là xứng đáng cho người tạo ra tác phẩm, nhưng mặt khác, cần suy nghĩ, đó là sức hút của đồng tiền có thể phần nào làm lu mờ trách nhiệm của người cầm máy đối với xã hội. Trong khi đó, nếu được tôn trọng, vinh danh, nhất là được trao danh hiệu, chắc chắn người nghệ sĩ sẽ có được nguồn động viên tinh thần lớn lao và suy nghĩ sẽ chín chắn khi lựa chọn cái lợi trước mắt và ích lâu dài.

Hiện nay, các cuộc thi ảnh đều kèm theo giải thưởng bằng tiền theo xu hướng tiền

thường trong các cuộc thi ngày càng được tăng cao. Điều này đang làm lệch thêm cán cân quan hệ vật chất với trách nhiệm và vinh dự xã hội. Nếu giá trị vật chất giải thưởng nhiếp ảnh tăng mãi để thu hút người tham gia trong khi vinh dự xã hội chưa được quan tâm xứng đáng, có thể một ngày nào đó, một số nghệ sĩ sẽ chuyển thành “thợ săn giải”.

3. Nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh hiện nay

Trên cơ sở chọn lọc, khai thác, đồng thời loại trừ những yếu tố tác động không tích cực đến nhiếp ảnh nêu trên, nhiếp ảnh trong giai đoạn hiện nay đã định hình những nhân vật trung tâm trong các lĩnh vực, chủ yếu là:

3.1. Những con người hăng say lao động sáng tạo trên các mặt trận kinh tế công nghiệp, nông nghiệp, khoa học, kinh tế văn hóa giáo dục...

Trong các năm gần đây, hàng năm Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam đã trao giải xuất sắc thể loại ảnh đơn: Năm 2015 có 4/11 tác phẩm được trao giải về đề tài này trong đó có Giải A cho tác giả Đỗ Hữu Tuấn với tác phẩm *Nông thôn mới* về đề tài nuôi trồng thủy sản, Cup VAPA cho tác giả Phạm Huỳnh Anh Dũng với tác phẩm *Nhạc trường* về lĩnh vực nghệ thuật. Năm 2016, có 8/11 tác phẩm được trao giải xuất sắc, trong đó có Giải A cho Lâm Thanh Liêm với tác phẩm *Dẫn dòng điện xanh* (sáng tác về lĩnh vực năng lượng điện); Giải B cho Bùi Đăng Thanh với *Ánh sao đêm* (sáng tác về chân dung người thợ lò than), Nguyễn Thanh Dũng với *Trên những tầng cao* (sáng tác về lĩnh vực xây dựng) và Nguyễn Sinh Long

Dòng điện xanh (Ảnh: Lâm Thanh Liêm)

với *Ném đĩa* (sáng tác về đề tài thể thao)... Năm 2017, có 4/11 tác phẩm được trao giải, trong đó, giải B được trao cho Trương Minh Điền với *Ngôn ngữ tình yêu* (sáng tác về đề tài giáo dục), Nguyễn Hữu Hồng với *Sản xuất được phẩm...* Có thể nói, những giải cao nhất trong các cuộc thẩm định chấm chọn hay các cuộc thi đã được trao cho những tác phẩm có nhân vật trung tâm trong lĩnh vực nêu trên. Đây là những “điểm cộng” cho cả công tác định hướng sáng tác đúng đắn kết hợp tài năng sáng tạo nghệ thuật của các nghệ sĩ.

Đây là đề tài thuộc những lĩnh vực tưởng là dễ nhưng thật sự không đơn giản. Dễ vì đâu cũng có thể có, nhưng khó là cần đạt tính tiêu biểu, mang đầy đủ ý nghĩa chính trị-xã hội và nghệ thuật. Trong thực tế sáng tác, người cầm máy phải thâm nhập, bám sát hoạt động của nhân vật tiêu biểu để thể hiện. Vậy nhưng, trong thời đại kinh tế thị trường, khi hoạt động các doanh nghiệp nhà nước,

FDI và tư nhân luôn phải cạnh tranh thì việc tiếp cận thực tế là rất khó khăn. Săn tìm một gương mặt tiêu biểu luôn là thách thức lớn.

Trong thời kỳ kinh tế phát triển và hội nhập, khi cuộc cách mạng 4.0 đòi hỏi tư duy sáng tạo của người cầm máy phải theo kịp thời đại, chụp cho “ra” được tính tiêu biểu thật không hề đơn giản mà đó thực sự là một thách thức không nhỏ về kiến thức khoa học, kỹ thuật. Một ví dụ cụ thể ở phía trước, đề tài về hình ảnh con người của những thành phố thông minh trong tương lai với những mảng mới như chính quyền điện tử, giao thông thông minh, kết nối công nghệ... sẽ khác hẳn so với “lối mòn” chụp thành phố hôm nay khi những nhân vật tiêu biểu thường là những đoàn viên thanh niên xung phong gương mẫu, những người công nhân vệ sinh mọc sinh dưới cống rãnh, cảnh sát giao thông giúp đỡ người già yếu qua đường ...

3.2. Con người trong cuộc sống đời thường

Đây là mảng “bao la” cho người cầm máy cảm nhận, phản ánh góc nhìn của mình về xã hội, về cuộc sống và thiên nhiên. Nhân vật trung tâm luôn là phong cảnh đất nước với những con người bình dị lao động, sinh hoạt, văn hóa-văn nghệ, vui chơi... Đây cũng là mảng ảnh bất tận để người cầm máy thể hiện nêu bật tính nhân văn của con người. Nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh ở đây là hình ảnh con người với con người, con người với tình yêu đất nước, tình yêu cuộc sống, thiên nhiên và luôn lạc quan dù hoàn cảnh còn nhiều khó khăn, gian khổ. Rất nhiều những hình ảnh đẹp được thể hiện ở khắp nơi trên đất nước, đặc biệt ở vùng sâu,

vùng cao, vùng xa. Điểm qua mảng này trong bộ giải năm 2016, đạt giải C là tác giả Huỳnh Công Nghĩa với *Khoảnh khắc tuổi thơ* (về đề tài trẻ em), Đặng Kế Đức với *Bên trong cuộc sống* (về đề tài sinh hoạt hằng ngày). Năm 2017, đạt giải B có Đỗ Hữu Tuấn với *Công việc thầm lặng* (về những người mưu sinh kiếm sống bằng việc bới rác); giải C có Nguyễn Tiến Quảng với *Lễ hội Carnival* (về chủ đề văn hóa lễ hội), Tạ Ngọc Xuân với *Một mình* (về phong cảnh và sinh hoạt nông thôn)...

Những hình ảnh được các nghệ sĩ nhiếp ảnh sáng tác về phong cảnh tuyệt vời như: Vịnh Hạ Long, ruộng bậc thang, hang Sơn Đoòng, bãi biển Nha Trang, đảo Phú Quốc... làm người dân Việt Nam thêm tự hào về Tổ quốc, bạn bè thế giới thêm yêu mến Việt Nam. Văn hóa Việt Nam được thế giới tôn vinh qua những hình ảnh về di sản phi vật thể được UNESCO công nhận như những lễ hội, nghi thức văn hóa... do các nghệ sĩ, nghệ nhân thực hiện. Thật không quá khi nói, nhiếp ảnh - bằng những tác phẩm có giá trị cao về con người, cuộc sống, thiên nhiên và văn hóa Việt - đã góp phần nâng tầm cho đất nước Việt Nam lên vị thế mới trên thế giới.

Tuy nhiên, một vấn đề cần nói đến đó là, bằng những kỹ xảo và những phần mềm xử lý, không ít hình ảnh đặc biệt là phong cảnh đã được “cường điệu hóa” về ánh sáng, màu sắc, độ tương phản, bố cục, thậm chí chắp ghép đến mức không thật, làm thất vọng người xem khi đến thực địa. Sự thất vọng ban đầu có thể dẫn đến sự hoài nghi, thiếu tin tưởng sau này. Đây là vấn đề cần

phải được khắc phục, nếu không, chính nhiếp ảnh và sự dễ dãi trong công tác quảng bá du lịch sẽ phải liên đới đến những hệ quả sau này.

3.3. Lực lượng vũ trang kiên cường, sẵn sàng bảo vệ đất nước, đặc biệt là chủ quyền biển đảo

Đây cũng là mảng khó do việc bám thực tế, bám người để sáng tác. Đây thật sự là thách thức đối với người cầm máy. Trong những năm vừa qua, các cơ quan quản lý văn học, nghệ thuật ở Trung ương và quân đội, đặc biệt là Bộ tư lệnh Hải quân đã quan tâm, hàng năm luôn tạo điều kiện cho các nghệ sĩ nhiếp ảnh ra Trường Sa sáng tác. Tuy nhiên, những chuyến đi ngắn ngày “lướt” qua mỗi đảo chừng 2 tiếng (trừ đảo Trường Sa lớn), mà chủ yếu là tham gia các cuộc gặp gỡ giao lưu văn nghệ với cán bộ, chiến sĩ trên đảo thì người cầm máy khó có thể tìm tòi phát hiện được các khuôn mặt điển hình trong lao động, học tập, luyện tập sẵn sàng chiến đấu để khắc họa, xây dựng cho ra nhân vật của mình. Cũng chính vì vậy mà những tác phẩm nhiếp ảnh nói về các lực lượng vũ trang, bảo vệ chủ quyền biển đảo, tuy được đề cao nhưng suốt 3 năm 2015, 2016, 2017 không có giải ảnh đơn nào đoạt giải xuất sắc ở cả 3 mức A, B hoặc C được trao cho tác phẩm thuộc đề tài này. Tuy nhiên, ngoài cuộc thi ảnh xuất sắc danh giá hàng năm nêu trên, trong các cuộc thi quốc tế tại Việt Nam do Hội NSNA Việt Nam (VAPA) gọi tắt là VN tổ chức cũng có tác phẩm *Ngày gặp lại*, sáng tác về cuộc gặp gỡ của những cựu chiến binh, được trao giải thưởng thể loại ảnh mẫu tại VN11 và tác

phẩm *Giữa thời bình* của tác giả Nguyễn Văn Đông được Huy chương đồng VAPA VN 17. Tổng cộng, các tác phẩm đoạt giải về lực lượng vũ trang trong chuỗi 3 kỳ thi này (VN11, VN15, VN17) chỉ chiếm 2/34 tổng giải thưởng các loại (tức 5,9%).

Giữa thời bình (Ảnh: Nguyễn Văn Đông)

Có thể đây là hình tượng trong thực tế rất khó thể hiện dưới góc độ nghệ thuật, khó ngay từ khi tiếp cận nhưng cũng có thể Ban giám khảo các cuộc thi quá thiên về nghệ thuật mà ít quan tâm hoặc không thấy hết hoạt động mà các nhân vật được thể hiện qua ống kính. Chính vì vậy, trong thời gian vài năm trở lại đây, triển lãm ảnh về đề tài biển đảo khá nhiều, năm nào cũng có một hai cuộc nhưng việc khắc họa thành công cho “ra” được nhân vật trung tâm có thể nói là các tay máy làm chưa “tối”, những hình ảnh được sáng tác về mảng này chưa thực sự nổi bật. Những công trình sách ảnh về nhân vật trung tâm trong các lực lượng vũ trang chưa đủ quy mô, tầm cỡ, tính bao quát chưa cao. Những sách ảnh về biển đảo gần đây có thể kể đến các tác phẩm do cá nhân thể hiện như *Hoàng Sa Trường Sa* của Nguyễn Á hay *Hiên*

ngang Trường Sa của Trần Quốc Dũng, tuy rất cố gắng nhưng đều mới chỉ đạt tầm trung.

Một thực tế đáng suy nghĩ là nhân vật trung tâm chưa có được vị trí ổn định trong quá trình sáng tác của nghệ sĩ nhiếp ảnh hiện nay. Khách quan mà nói, người cầm máy có trình độ và kỹ năng cao không bao giờ bỏ qua những hình ảnh đẹp và có ý nghĩa, dù đó là phong cảnh, con người hay sự kiện. Tuy nhiên, chủ đích tìm tòi những nhân vật tiêu biểu để thể hiện thực sự là vẫn đề khó khăn, vì nếu như không được giao nhiệm vụ hay tạo điều kiện thì kết quả của những chuyến đi sáng tác chỉ là may rủi. Do vậy, muốn có kết quả cao, các cơ quan quản lý văn học, nghệ thuật cần định hướng và tạo điều kiện cho các nghệ sĩ tiếp cận với môi trường đối tượng cần thể hiện, trong đó có thể tìm ra nhân vật tiêu biểu hay trung tâm. Được tiếp cận sự kiện hay nhân vật là mong muốn cao nhất của người cầm máy. Yếu tố quan trọng này sẽ ấn định hiệu quả sáng tác, ít nhất là trên năm chục phần trăm. Điều này đã được khẳng định như: năm 2015, Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam phối hợp và Ban quản lý Nhà máy Thủy điện Lai Châu đã đưa một số nghệ sĩ nhiếp ảnh sáng tác về những người công nhân trên công trường xây dựng nhà máy; năm 2017, Hội phối hợp với Khu mỏ than Quảng Ninh để sáng tác về đề tài người thợ mỏ. Chất lượng sáng tác trong những chuyến đi thực tế sáng tác đạt kết quả rất tốt.

Qua đó, có thể thấy rằng, về nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh hiện nay nổi lên mấy nét chính là: Các cơ quan quản lý văn học, nghệ thuật các cấp, Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam và Hội văn học nghệ thuật, các Hội Nhiếp ảnh địa phương đã làm tốt

công tác định hướng, tổ chức vận động sáng tác phản ánh, xây dựng các nhân vật trung tâm và bước đầu đã tích cực, có biện pháp hiệu quả “đưa” các nghệ sĩ đến với môi trường cần xây dựng nhân vật trung tâm. Tuy nhiên, các cơ quan và Hội các cấp cũng cần tăng cường thêm đề tài này trong các cuộc vận động, các cuộc thi và khắc phục những điểm chưa được quan tâm đúng mức đã nêu ở trên. Bản thân các nghệ sĩ nhiếp ảnh đã có nỗ lực rất đáng trân trọng trong việc tự xã hội hóa, bám lấy thực tế để sáng tác nhân vật trung tâm nhưng song song với việc nâng cao tính nghệ thuật trong tác phẩm, cần tránh sử dụng các kỹ xảo nhiếp ảnh hoặc phần mềm xử lý để “nâng” hoặc làm sai lệch hình tượng nhân vật.

Trong thời gian tới, để có được nhiều tác phẩm ảnh xuất sắc về nhân vật trung tâm, “công thức” chung có thể được đề xuất đó là: Nghệ sĩ nhiếp ảnh nâng cao ý tưởng sáng tạo nghệ thuật và vận dụng kinh nghiệm, bám sát chủ đề, tạo ra tác phẩm đáp ứng tốt yêu cầu của xã hội; các cơ quan quản lý văn học, nghệ thuật, Hội Nghệ sĩ Nhiếp ảnh Việt Nam cùng các Hội văn học nghệ thuật địa phương định hướng rõ và tạo điều kiện cho nghệ sĩ được tiếp cận thực tế với môi trường nhân vật trung tâm cần thể hiện; Nhà nước quan tâm hơn trong việc đánh giá và động viên tinh thần giới nghệ sĩ nhiếp ảnh thông qua việc xem xét phong tặng danh hiệu nghệ sĩ cấp Nhà nước cho những người thực sự có công, có đức, có tài. Đó chính là phương thức đầu tư kết hợp Nhà nước và nghệ sĩ cùng làm một cách hiệu quả nhất trong việc xây dựng hình ảnh nhân vật trung tâm trong nhiếp ảnh. ■